

Роль педагогічних технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ

*Гомонюк Олена Михайлівна¹, Третько Віталій Віталійович²,
Левко Мар'яна Іванівна³*

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2025	Освіта/Педагогіка	378.14

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15383584>

Анотація. У статті розкрито роль педагогічних технологій у розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів. Окреслено змістове наповнення інтерактивних технологій, зокрема: дискусій, дебатів, кейс-методів, рольових ігор, групової роботи.

З'ясовано, що дискусії і дебати сприяють розвитку критичного мислення курсантів, уміння аргументувати свою точку зору й аналізувати різні ситуації.

Уточнено, що організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації.

Визначено, що важливим аспектом інтерактивного навчання є почуття групової належності, що дає змогу почувати себе невпевненим у собі курсантам безпечно. Окрему увагу приділено організації інтерактивного заняття, за якій відбувається співпраця – спільна діяльність майбутніх офіцерів для досягнення спільних цілей, адже вони починають розуміти, що можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови, коли їхні товариші з групи також досягнуть успіху.

Закцентовано, що прийомами інтерактивного навчання є акваріум; коло ідей; «мозковий штурм», метод «прес», «мікрофон», «навчаючи – учись»; «ажурна пилка»; «ток-шоу»; «дискусія»; «навчання в командах досягнень»; «Мета план»; «командна підтримка індивідуального навчання»; «американська мозаїка»; «групові дослідження».

З'ясовано, що рольові ігри спрямовані на відтворення ситуацій в умовах командного управління або стресових ситуацій (наприклад, під час бойових дій або переговорів з іншими державами). Це допомагає майбутнім офіцерам розвивати лідерські навички, адаптуватися до різних ролей і швидко приймати рішення. Наприклад, курсанти можуть взяти на себе роль психолога, що працює з військовими в екстремальних ситуаціях (після бою, під час кризових моментів тощо).

Обґрунтовано значення групової роботи для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, зокрема, спільне розв'язання проблеми дає можливість розвивати у них навички командної роботи та взаємодії.

¹ доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, Хмельницький національний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3849-788X>.

² доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри міжнародної комунікації та політології, Хмельницький національний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3608-1378>.

³ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та військового перекладу, Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного, ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-8648-6715>.

Підкреслено, що проведення майстер-класів із використанням методів психологічної підтримки таких, як: когнітивно-поведінкова терапія, стрес-менеджмент, техніки релаксації, управління емоціями в умовах стресу сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів. Адже курсанти, оволодівши цими методами, зможуть застосувати їх у подальшій професійній діяльності.

Висновки цього дослідження можуть бути корисні для удосконалення існуючих педагогічних технологій, що використовуються у військовій освіті, а також в практиці викладання у вищих військових навчальних закладах.

Ключові слова: технології, компетентність, військова освіта, інтерактивне навчання, майбутні офіцери, дискусії, дебати, кейс-метод, рольові ігри, групова робота.

The role of pedagogical technologies in the formation of professional competence of future officers in higher military educational institutions

Annotation. The article reveals the role of pedagogical technologies in the development of professional competence of future officers. Interactive technologies are outlined, in particular: discussions, debates, case method, role-playing games, group work.

It was found that discussions and debates contribute to the development of critical thinking of cadets, the ability to argue their point of view and analyze various situations.

It is specified that the organization of interactive learning involves modeling life situations, using role-playing games, joint problem solving based on an analysis of circumstances and the corresponding situation.

It is determined that an important aspect of interactive learning is a sense of group belonging, which allows insecure cadets to feel safe. Special attention is paid to the organization of interactive classes, when cooperation occurs - joint activities of future officers to achieve common goals, when they begin to understand that they can achieve their personal goals only if their comrades in the group also succeed.

It is emphasized that the methods of interactive learning include: aquarium; circle of ideas; "brainstorming", "press" method, "microphone", "teaching - learning"; "openwork saw"; "talk show"; "discussion"; "learning in teams of achievements"; "Goal plan"; "team support of individual learning"; "American mosaic"; "group studies".

It was found that role-playing games are aimed at recreating situations in conditions of command management or stressful situations (for example, during combat operations or negotiations with other states). This helps to develop leadership skills in future officers, the ability to adapt to different roles and make decisions quickly. For example, cadets can take on the role of a psychologist working with military personnel in extreme situations (after combat, during crisis moments, etc.).

The importance of group work for the development of professional competence of future officers is substantiated. Joint problem solving makes it possible to develop teamwork and interaction skills among cadets of the Higher Military Educational Institution.

It is emphasized that conducting master classes using psychological support methods such as: cognitive-behavioral therapy, stress management, relaxation techniques, and managing emotions under stress contributes to the formation of professional competence of future officers. After all, cadets, having mastered these methods, will be able to apply them in their further professional activities.

Thanks to the introduction of modern pedagogical technologies, such as innovative teaching methods, interactive trainings, feedback, future officers can not only acquire the necessary knowledge, but also acquire practical skills and become more prepared for real challenges in the service. This will allow them to quickly respond to changes and ensure the stability and effectiveness of military units.

The conclusions of this study can be useful for improving existing pedagogical technologies used in military education, as well as for teachers of higher educational institutions.

Keywords: technology, competence, military education, interactive learning, future officers, discussions, debates, case method, role-playing games, group work.

Вступ

Воєнний стан вимагає від офіцерів не лише високих професійних навичок, але й здатності працювати в умовах стресу та непередбачуваності. Педагогічні технології, зокрема, інтерактивні методи навчання, тренажери для симуляції бойових умов, сучасні прийоми оперативного реагування уможливають створення середовища, максимально наближеного до реальних умов. Також змішування звичайної війни з кіберконфліктами, гібридними загрозами, інформаційними атаками вимагає від офіцерів володіння новими технологіями і методами ведення бою. Тому вищі військові навчальні заклади мають швидко адаптуватися до нових умов та інтегрувати технології, що дозволяють майбутнім офіцерам одержувати ці навички ще до того, як вони потраплять у реальні бойові умови. Адже офіцери в умовах війни часто виконують не тільки функції командирів, але й беруть безпосередню участь у вирішенні питань з цивільним населенням, інформаційної безпеки, логістики та навіть психологічної підтримки підлеглих. Педагогічні технології дають можливість майбутнім офіцерам розвивати ці міждисциплінарні навички, що надзвичайно важливо для ефективної роботи в реальних умовах.

У воєнний час майбутні офіцери мають бути готовими до складних психологічних випробувань, таких як стрес, переживання втрат, управління командою в умовах високої напруженості. Включення елементів психоемоційної підготовки в освітні програми допомагає майбутнім офіцерам зміцнити психологічну стійкість і навички підтримки своїх підлеглих. Педагогічні технології можуть включати різні симуляції стресових ситуацій, тренінги на розвиток емоційної стабільності та лідерських якостей.

Також в умовах глобальних загроз і міжнародних коаліцій майбутні офіцери повинні вміти працювати в багатонаціональних та мультикультурних командах. Через це педагогічні технології мають включати методи і прийоми, що допомагають майбутнім офіцерам розвивати навички міжкультурної комунікації та командної роботи з представниками різних країн.

Під час війни доступ до традиційних освітніх закладів може бути обмежений. Тому впровадження дистанційних платформ, онлайн-курсів і віртуальних тренажерів стає важливим елементом для навчання майбутніх офіцерів. Це дає можливість не лише забезпечити безперервність навчання, але й створити гнучкі умови для підготовки майбутніх військових лідерів.

За результатами аналізу, було виявлено значну кількість наукових джерел, що присвячено підготовці майбутніх офіцерів (А. Галімов, О. Діденко, О. Торічний, К. Тушко, В. Ягупов та інші). Проте залишається потреба в подальшому дослідженні окремих аспектів цієї проблеми в ракурсі визначення ролі педагогічних технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Мета статті полягає у визначенні ролі сучасних педагогічних технологій у розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів; окресленні їх результативності та можливості застосування в практиці роботи вищих військових навчальних закладів; розширенні перспектив подальших досліджень у межах названої проблеми.

Завдання статті – проаналізувати існуючі наукові підходи до педагогічних технологій у військовій освіті; визначити важливі складові професійної компетентності,

що формуються за допомогою цих технологій; дослідити практичне застосування педагогічних технологій в умовах воєнного часу для покращення підготовки майбутніх офіцерів.

Матеріали та методи

У процесі написання статті були використані матеріали наукових досліджень, монографій, статей у фахових журналах та інших джерел, що розкривають питання застосування педагогічних технологій у підготовці офіцерів. Основними методами дослідження стали контент-аналіз наукових публікацій, спостереження, експертні оцінки, а також системний підхід до оцінки ефективності використання педагогічних технологій у військовій освіті.

Результати

Поняття «професійна компетентність» у педагогіці є не просто комплексом теоретичних знань і практичних навичок, а й здатністю до безперервного саморозвитку та готовністю до адаптації в умовах змін. Ця інтегральна характеристика особливо важлива для офіцера, який відповідальний за навчання та виховання своїх підлеглих, а також здатний до швидкої адаптації в умовах постійних змін.

Сучасні дослідники - педагоги, описуючи професійну компетентність, пов'язують її «з володінням професійними знаннями, умінням здійснювати аналітику та доцільно використовувати її результати під час професійної діяльності» [1].

Професійна компетентність є важливим критерієм оцінки ефективності фахівця, а також основою для його подальшого розвитку і кар'єрного росту.

В останні роки в Україні відбуваються масштабні реформи у системі військової освіти. У цьому контексті важливо адаптувати педагогічні технології, щоб відповідати вимогам часу і стандартам НАТО, а також забезпечити інтеграцію з міжнародними військовими стандартами підготовки. Війни сьогодні вже не обмежуються лише традиційними боями. Змішування класичної війни з інформаційними операціями, економічними санкціями, психологічною боротьбою потребує від військових лідерів нових стратегічних і тактичних підходів. Педагогічні технології мають забезпечити підготовку офіцерів до ведення такої сучасної війни, в якій можливі фізична, інформаційна, психологічна та кіберзагроза.

Головну роль у результатах бойових дій відіграє не лише технічне забезпечення, але й морально-психологічний стан особового складу. Тому важливо підготувати лідерів, які здатні мотивувати своїх підлеглих, підтримувати їх в екстремальних умовах. Педагогічні технології мають великий потенціал у формуванні таких якостей у майбутніх офіцерів, зокрема через проведення тренінгів, симуляції і психологічну підготовку.

В Наказі Міністерства оборони України від 15.02.2024 № 120 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти» підкреслюється, що «освітній процес у ВВНЗ, ВНП ЗВО, ЗФПВО провадиться з метою підготовки висококваліфікованих військових фахівців за рівнями вищої, фахової передвищої освіти та рівнями військової освіти для комплектування посад офіцерського (сержантського, старшинського) складу в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту та інших складових сил оборони, забезпечення набуття ними нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей за програмами післядипломної освіти та в системі професійної військової освіти, а також задоволення інших освітніх потреб тих, хто навчається» [2].

Отже, через специфіку військової служби та вимоги, що постають перед військовослужбовцями в умовах реальних бойових та управлінських завдань, професійна компетентність офіцера має охоплювати не лише професійні знання, уміння і навички в конкретній військовій галузі, а й здатність приймати критичні рішення в умовах високого стресу, брати на себе відповідальність за життя підлеглих, а також керувати людьми в екстремальних ситуаціях.

Однією з ключових складових професійної компетентності майбутнього офіцера є лідерська компетентність. Адже він повинен не лише мати технічні знання, але й уміти мотивувати, організовувати та керувати людьми, створюючи команду, яка здатна діяти згуртовано навіть в умовах бойових дій або надзвичайних ситуацій.

«Нові орієнтири освіти передбачають створення інноваційного освітнього середовища, що сприяє максимальному розкриттю внутрішніх можливостей курсантів, слухачів та студентів, висувуючи особливі вимоги до викладачів як основних суб'єктів процесу формування професійної компетентності у військовому вузі» [1].

Професійна компетентність майбутнього офіцера включає не лише фізичну підготовку, але й високу психологічну стійкість. Він має бути готовий до прийняття складних рішень в бойових умовах і нести відповідальність за своїх підлеглих в екстремальних обставинах. Крім стандартних професійних знань, майбутній офіцер повинен мати тактичні та стратегічні навички, зокрема, планування бойових операцій, управління ресурсами в умовах війни, прийняття рішень в умовах нестабільності і непередбачуваності. Його професійна компетентність включає також високий рівень моральних і етичних стандартів, оскільки він не тільки відповідає за свою роботу, а й за благополуччя своїх підлеглих і цілісність організації. Офіцери повинні брати на себе відповідальність за свої рішення, що можуть вплинути на моральний стан підлеглих і навіть на результати бойових дій.

Майбутній офіцер повинен вміти приймати швидкі, зважені та ефективні рішення в умовах непередбачуваності та високого ризику, зокрема, це може бути прийняття рішень, які стосуються безпеки та життя людей, навіть коли інформації недостатньо або ситуація змінюється дуже швидко.

Отже, професійна компетентність (ПК) майбутнього офіцера включає в себе професійні знання, розвинені лідерські якості, вміння приймати рішення в умовах стресу, здатність нести відповідальність за людей, а також специфічні знання у військовій сфері.

Для розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів викладачі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) використовують різні педагогічні технології. Важливу роль серед них відіграють інтерактивні технології, зокрема, дискусії, дебати, кейс-метод, рольові ігри, групова робота. Так, дискусії і дебати допомагають розвинути критичне мислення курсантів, уміння аргументувати свою точку зору й аналізувати різні ситуації, а отже, і сформувати складову професійної компетентності – професійну готовність. Під час проведення дебатів на теми, що стосуються етики військової служби, прав людини в умовах війни або стратегії ведення бойових дій, майбутні офіцери навчаються захищати свою позицію в умовах інтенсивного обміну ідеями.

Одним із інноваційних підходів, здатним формувати активну, творчу, самодостатню особистість, є інтерактивне навчання, що реально забезпечує перехід від педагогіки знанневої до розвивальної, до опанування курсантами умінь і навичок, саморозвитку особистості.

Науковці О. Пометун, Л. Пироженко визначають інтерактивне («inter» – взаємний, «act» – діяти) навчання як спеціальну форму діяльності; це діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія викладача і студента [3].

За інтерактивного навчання освітній процес організовується так, що практично всі ті, хто навчаються, виявляються залученими в процес пізнання, при цьому кожний

робить свій індивідуальний внесок у загальну справу. Обмін знаннями, ідеями, думками відбувається в доброзичливій атмосфері, в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації.

Важливим аспектом інтерактивного навчання є відчуття групової належності, що дає змогу почувати себе невпевненим у собі курсантам безпечно. Під час інтерактивного заняття відбувається співпраця – спільна діяльність для досягнення спільних цілей, коли вони починають розуміти, що можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови, коли їхні товариші з групи також досягнуть успіху. Успіх кожного – це успіх групи.

До прийомів інтерактивного навчання належать такі: акваріум; коло ідей; «мозковий штурм», метод «прес», «мікрофон», «навчаючи – учись»; «ажурна пилка»; «ток-шоу»; «дискусія»; «навчання в командах досягнень»; «Мета план»; «командна підтримка індивідуального навчання»; «американська мозаїка»; «групові дослідження».

Інтерактивне навчання базується на активному залученні курсантів до процесу навчання, коли вони не просто слухають лекції, а й активно взаємодіють з викладачами та одногрупниками, практикуються в реальних ситуаціях, що імітують умови роботи військового психолога. Це дає змогу майбутнім офіцерам не лише засвоювати теоретичний матеріал, але й застосовувати свої знання в практиці.

Кейс-метод передбачає використання реальних або змодельованих ситуацій, які можуть виникнути в майбутнього офіцера в професійній діяльності. Цей метод сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, розвитку аналітико-синтетичних здатностей та здатності аргументовано висловлювати свою думку [4].

Наприклад, курсантам пропонується для обговорення ситуації, в яких військовий переживає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), або коли командир підрозділу має вирішити конфлікт серед своїх підлеглих. Проаналізувавши ситуацію, майбутні офіцери, розробляють стратегію підтримки, обирають відповідні методи допомоги, обговорюють варіанти дій.

Дослідниця М. Левко пропонує використовувати на заняттях з курсантами та слухачами різні види ситуацій, а саме:

- ситуації ціннісно-сислового вибору, спрямовані на усвідомлення курсантами і студентами особистісного сенсу вибраного ними напряму професійної освіти;
- орієнтовні ситуації, спрямовані на забезпечення прийняття курсантами і студентами діалогічної форми взаємодії;
- аналітичні ситуації, спрямовані на усвідомлення курсантами і студентами протиріч між вимогами до фахівця і реальними здібностями, наявними в них;
- ситуації критичного аналізу інформації, здібності висунути і обґрунтувати свій підхід до вирішення конкретних професійних проблем, що забезпечують стимулювання;
- ситуації оцінки, спрямовані на самопізнання, саморегуляцію курсантів і студентів через взаємодію в навчальній групі, на актуалізацію розвитку професійно-особистісних якостей;
- ситуації самопрезентації, що забезпечують вироблення і прояв індивідуального стилю професійної діяльності;
- ситуації експертизи через рольову взаємодію «експертів» із іншими учасниками ситуації, що розвивають уміння курсантів і студентів вставати на позицію іншого, розуміти його логіку;
- ситуації самореалізації в груповій науково-експериментальній діяльності;
- конструктивні ситуації, спрямовані на створення спільних проектів професійної діяльності;

• корекційно-моделюючі ситуації, що сприяють осмисленню труднощів і протиріч в оволодінні особистісно необхідним комплексом професійних компетенцій [5].

Рольові ігри спрямовані на відтворення ситуацій в умовах командного управління або стресових ситуацій (наприклад, під час бойових дій або переговорів з іншими державами). Це допомагає майбутнім офіцерам розвивати лідерські навички, адаптуватися до різних ролей і швидко приймати рішення. Наприклад, курсанти можуть взяти на себе роль психолога, що працює з військовими в екстремальних ситуаціях (після бою, під час кризових моментів тощо).

Рольова гра має включати:

- психологічну підтримку військовослужбовців під час бойових дій;
- проведення інтерв'ю з постраждалими, які пережили стресові ситуації;
- моделювання кризових ситуацій, коли психолог має діяти швидко і ефективно.

На думку О. Лазоренка, «до важливих характеристик рольової гри необхідно віднести формування у майбутніх бакалаврів безпеки державного кордону вміння планувати особисту поведінку та поведінку інших виконавців ролей, контролювати свої вчинки, оцінювати їх і оцінювати діяльність товаришів по грі. Наведені в характеристиці вміння є важливими професійними компетентностями майбутніх керівників прикордонних підрозділів. Вони орієнтують останніх на майбутню професію» [6].

Під час проведення рольових ігор курсанти можуть оцінити свої реакції в реальних умовах, вивчити стратегії надання допомоги, а також одержати відгуки від викладачів і колег для того, щоб у подальшому покращити свої навички.

У навчанні майбутніх офіцерів – прикордонників дослідниця Л. Балагур пропонує використовувати різні прийоми вирішення управлінських аналітичних завдань, зокрема: «колективне обговорення завдання, індивідуальне завдання двом-трьом курсантам, складання курсантами аналогічних завдань на основі спостережень за діяльністю керівників, розбір завдань, які курсанти наводять як приклад з літературних джерел, кінофільмів» [7].

Важливе значення для розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів має групова робота, адже спільне розв'язання проблеми дає можливість розвивати у них навички командної роботи та взаємодії.

Наприклад, курсантам можна запропонувати скласти завдання для груп, коли кожний член виконує свою частину роботи, а потім всі разом об'єднують результати роботи в єдину стратегію або план дій. Так, групи можуть працювати над розробленням плану операції або стратегії ведення бойових дій.

Для обговорення курсантам було запропоновано такі теми:

- психологічні аспекти командної роботи в умовах війни;
- вплив військової служби на психологічний стан солдатів;
- етика психологічної допомоги в умовах бойових дій.

Дискусії допомагають розвитку критичного мислення майбутніх офіцерів, адже курсанти вчаться висловлювати власні ідеї і шукати шляхи розв'язання складних моральних дилем.

Проведення майстер-класів із використанням методів психологічної підтримки таких, як: когнітивно-поведінкова терапія, стрес-менеджмент, техніки релаксації, управління емоціями в умовах стресу також сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів. Адже курсанти, оволодівши цими методами, зможуть застосувати їх у подальшій професійній діяльності.

Організація зустрічей з військовими психологами, які мають досвід роботи в зонах конфліктів, дала можливість майбутнім офіцерам почути реальні історії й обговорити їх у групах, аналізуючи різні підходи до надання допомоги військовослужбовцям.

Симуляційне навчання та тренінги є одними із педагогічних технологій, що застосовуються для формування професійної здатності як складової ПК майбутніх офіцерів. Так, використання спеціалізованих тренажерів для навчання навичкам управління технікою, тактичного планування або прийняття рішень в умовах бойової обстановки допомагає курсантам уявити себе у подальшій професійній діяльності.

Ефективним способом організації практичних занять із предметів психолого-педагогічного циклу є тренінг. Адже тренінг – це форма організації взаємодії, що містить в собі систему спеціальних завдань.

У процесі використання активних методів групової й індивідуальної роботи зміст тренінгових завдань може бути різним. Насамперед, назвемо такі: вивчення й застосування інформації про внутрішній світ, особистісні прояви, міжособистісні взаємини, сучасні вітчизняні і зарубіжні системи і технології професійної діяльності й спілкування, залучення матеріалу для моделювання, змістовного наповнення, комунікативної взаємодії майбутніх офіцерів із військовослужбовцями.

Тренінгові заняття проводяться в атмосфері організації гуманних взаємин, за яких курсанти орієнтуються на повне адекватне відображення всієї палітри власних актуальних характеристик і відповідних характеристик партнерів по взаємодії, прагнучи до конгруенції й залишаючи один одному право на власну думку.

На тренінгових заняттях майбутні офіцери мають можливість оцінювати й розвивати свої соціально-професійні вміння. Для цього їм пропонуються ситуативні тести, завдання на підготовлену комунікацію, рольові ігри, моделювання ситуацій, мікродискусії, мікротренінги та інші методи.

На 3 курсі навчання курсанти самостійно розробляли тренінги, які в майбутньому будуть проводитися ними серед військових, серед яких такі:

- тренінги з адаптації до бойових умов;
- програми з емоційного управління;
- навчання технікам самозаспокоєння.

Названі тренінги вони проводили на самопідготовці і під час проходження практики, при цьому маючи можливість й зворотного зв'язку від учасників. Це не тільки розвиває практичні навички курсантів, але й дозволяє оцінити ефективність запропонованих методів.

Технологія занурення курсантів у професійну діяльність – це спосіб завчасного доручення їм фрагмента або акту професійної діяльності, для виконання якого необхідна теоретична й технологічна підготовка. Умовою її освоєння є пошукова навчально-пізнавальна й імітаційно-моделююча діяльності, а застосування – в майбутній реальній професійній діяльності. Ця технологія була використана в період військового стажування.

Моделювання ситуацій передбачає створення сценаріїв, що імітують реальні умови служби і дає змогу майбутнім офіцерам розвивати навички прийняття рішень у стресових ситуаціях.

Проектне навчання зосереджене на створенні і реалізації реальних проєктів. Курсанти працюють у командах над покращенням психологічних програм або досліджень, що можуть бути застосовані в умовах військової служби.

Охарактеризуємо, як можна використати метод проєктного навчання у навчанні майбутніх військових психологів. Наприклад, курсанти можуть працювати над створенням програм, що передбачають психологічну підтримку різних категорій військовослужбовців, зокрема, новобранців, ветеранів, командирів, миротворців тощо.

Програми можуть охоплювати різні аспекти: стратегії боротьби зі стресом, підтримка психологічного здоров'я після повернення з зони бойових дій, командна згуртованість, розвиток лідерських якостей. Ці проєкти дали можливість курсантам

застосувати знання в реальних умовах, враховуючи специфіку військової служби, та розробити конкретні рішення, що можуть бути використані в армії.

Отже, використання методу проєктів сприяє розвитку в майбутніх офіцерів уміння працювати в команді, розподіляти обов'язки та спільно вирішувати проблеми.

Проблемно-орієнтоване навчання ґрунтується на використанні реальних або змодельованих проблем, які курсанти мають вирішувати. Наприклад, викладач може запропонувати курсантам розв'язати конкретну проблему: «Як би Ви організували захист важливого об'єкта в умовах бойових дій?» або «Як би Ви вирішили кризову ситуацію в команді під час війни?»

Розв'язання таких ситуацій розвиває в майбутніх офіцерів офіцерам навички аналітичного мислення і швидкого реагування на зміни.

Використання прикладів із історичного минулого, коли курсантам потрібно проаналізувати ситуацію, знайти спосіб розв'язання проблеми та розробити стратегію дій, також сприяє розвитку складових професійної компетентності. Наприклад, можна розглянути рішення командувачів в історичних битвах та проаналізувати їх сильні і слабкі сторони.

Імітація кризових ситуацій формує у курсантів здатність працювати в умовах невизначеності ситуацій, адже вони навчаються критично оцінювати інформацію і при цьому застосовують знання з різних дисциплін. Наприклад, майбутнім офіцерам потрібно було розробити план переговорів в умовах припинення вогню.

Розглянемо проблемні ситуації, які вирішували майбутні військові психологи під час навчання.

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Описуємо ситуацію: «Військовослужбовці після участі в бойових діях можуть страждати від симптомів ПТСР – тривоги, депресії, почуття безпорадності. Які методи роботи з такими військовослужбовцями Ви би застосували?»

Розв'язання проблеми. Військові психологи можуть використати різні терапевтичні підходи для відновлення психічного здоров'я, зокрема, когнітивно-поведінкову терапію (КПТ), методи релаксації, арт-терапію або групову терапію для підтримки.

2. Конфлікти у військових колективах. Описуємо ситуацію: «Напруженість між солдатами або офіцерами через різні характери, стреси або незгоду в команді може призвести до внутрішніх конфліктів. Що би Ви зробили на місці військового психолога?»

Розв'язання проблеми. Військовий психолог може виконувати роль медіатора, а саме – допомогти учасникам конфлікту зрозуміти один одного, розв'язати суперечки через конструктивний діалог і навчити здоровим стратегіям вирішення конфліктів.

3. Психологічна адаптація до бойових умов. Описуємо ситуацію: «Новобранці відчувають стрес або труднощі в адаптації до умов бойових дій, ізоляції та постійного фізичного і морального навантаження. Які поради Ви би їм надали?»

Розв'язання проблеми. Психолог може провести індивідуальні або групові консультації, що допоможуть адаптуватися до нових умов, знизити рівень тривожності, навчити управлінню стресом та зміцнити психологічну стійкість.

4. Втрата мотивації і вигорання. Описуємо таку ситуацію: «Військовослужбовці можуть зіштовхнутися з емоційним вигоранням, втратою інтересу до служби через тривале перебування в стресових умовах або після невдалих операцій. Які поради Ви би надали їм як військовий психолог?»

Розв'язання проблеми. Спочатку психолог має допомогти виявити причини вигорання, створити програму підтримки для відновлення мотивації, наприклад, через рефлексію на досягнення, установку нових цілей та розвиток лідерських якостей.

5. Психологічні наслідки втрат (смерті товаришів по службі). Описуємо таку ситуацію: «Після втрати колеги або друга на війні, військові можуть переживати

депресію, відчуття провини, труднощі в прийнятті реальності втрати. Які Ваші дії як військового психолога?»

Розв'язання проблеми. Психолог має провести індивідуальну консультацію, щоб допомогти солдатам та офіцерам справитися з горем, визнати втрату і пережити це емоційно здоровим способом, також навчити їх працювати із почуттям провини, якщо воно виникає.

6. Психологічні проблеми після повернення з зони бойових дій. Описуємо таку ситуацію: «Після повернення з бойових умов військовослужбовці мають труднощі в адаптації до мирного життя, в них з'являється відчуття «відчуженості» від цивільного населення, труднощі у відновленні соціальних контактів. Які поради Ви би надали?»

Розв'язання проблеми. Психолог може проводити реабілітацію через програми адаптації до цивільного життя, надання психологічної підтримки, допомогу в інтеграції в сім'ю та соціум.

6. Психологічні стреси під час спеціальних операцій. Описуємо ситуацію: «Під час виконання особливо складних завдань, коли ризики дуже високі, військовослужбовці відчувають посилене навантаження, тривогу, страх або сумніви в собі. Які поради Ви би надали?»

Розв'язання проблеми. Психологи можуть проводити попередню підготовку до таких ситуацій через стрес-менеджмент, медитацію та релаксацію. Також важливо навчити військовослужбовців технікам збереження психологічної стійкості під час операцій.

7. Проблеми у взаємодії з цивільним населенням. Описуємо ситуацію: «Під час виконання миротворчих місій або бойових дій у військових можуть виникнути труднощі в спілкуванні та взаємодії з місцевим населенням. Це, в свою чергу, що може викликати психологічний стрес або агресію. Які поради Ви би надали?»

Розв'язання проблеми. Психолог може провести тренінги з культури спілкування, що дасть можливість військовослужбовцям зрозуміти культурні та соціальні особливості місцевих людей, навчити ефективним стратегіям взаємодії.

8. Психологічні труднощі, пов'язані з високою відповідальністю. Описуємо ситуацію: «Офіцери можуть відчувати значний психологічний тиск через високий рівень відповідальності за життя підлеглих, стратегічні рішення, координацію операцій. Як в таких випадках може допомогти військовий психолог?»

Розв'язання проблеми. Психолог може допомогти військовослужбовцям, використовуючи коучинг, техніки для підтримки емоційного балансу, а також через розвиток стратегічного мислення, що зменшить стрес і дозволить легше приймати складні рішення.

Важливо зазначити, що робота військового психолога в особливих умовах дуже важлива і потребує не тільки теоретичних знань, але й емоційної стабільності, здатності бути підтримкою в кризових ситуаціях.

Отже, інтерактивне, проблемно-орієнтоване і проектне навчання є ефективним способом розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів, тому їх можна сміливо інтегрувати в навчальний процес.

Так, інтерактивні заняття можна проводити на початку навчального процесу, щоб зацікавити курсантів і надати їм можливість взаємодіяти з однокурсниками та викладачами. Проблемно-орієнтоване навчання можна використовувати на більш пізніх етапах, коли майбутні офіцери вже мають певний досвід і базові знання та можуть застосовувати їх для вирішення складних ситуацій. Проектне навчання найкраще підходить для курсантів старших курсів або під час практичної підготовки, коли вони можуть працювати над реальними проектами, що будуть корисні для майбутньої служби.

Названі педагогічні технології не тільки підвищують рівень професійної підготовки, але й формують у майбутніх офіцерів здатність до самостійного мислення, готовність до ефективного управління та допомагають у розвитку навичок командної роботи.

До інтеграційних ресурсів сучасних педагогічних технологій О. Торічний відносить «ресурси забезпечення: синтез у освітньому процесі різних форм діяльності курсантів; цілісність у формуванні професійних компетентностей; системність змісту педагогіко-технологічної бази професійної підготовки» [8].

Для розвитку самоконтролю і самоосвіти майбутніх офіцерів важливим також є використання онлайн-платформ, за допомогою яких курсанти можуть самостійно вивчати необхідні матеріали, проходити тестування й одержувати зворотний зв'язок.

Інтеграція відео- та анімаційних матеріалів, що ілюструють бойові ситуації, історичні моменти або різні технічні процеси, дає можливість краще візуалізувати складні концепти і робить навчання більш доступним та цікавим.

Комбінування названих технологій допомагає викладачам ВВНЗ сформувавши у майбутніх офіцерів професійні навички та морально-етичні принципи, необхідні для успішного виконання службових обов'язків, а отже – професійну компетентність.

Висновки

У сучасному світі військові організації стикаються з новими загрозами, такими як гібридні війни, тероризм, кіберзагрози та інші нетрадиційні форми агресії. Це вимагає від офіцерів не лише класичних військових знань, але й високих управлінських, аналітичних та технічних компетенцій, тобто професійної компетентності. Системний підхід до визначення професійної компетентності майбутніх офіцерів полягає у розумінні її як сукупності знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які дозволяють йому ефективно виконувати службові обов'язки та забезпечувати виконання завдань в умовах сучасного війська. До складових елементів професійної компетентності майбутніх офіцерів належать професійна готовність, професійна здатність, професійні компетенції.

Педагогічні технології, що активно застосовуються в сучасних військових навчальних закладах, дозволяють готувати майбутніх офіцерів до цих нових викликів і розвивати в них гнучкість та адаптивність. У вищих військових навчальних закладах професійна компетентність формується через комплекс педагогічних технологій, тренінгів, практичних вправ і психологічної підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності вивчення зарубіжного досвіду формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Москаленко С. А. Розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників на оперативному рівні військової освіти : дис. ... PhD: 011. Хмельницький, 2023, 279 с. URL: <https://nauka.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/dysertacziya-moskalenko.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти : Наказ Міністерства оборони України від від 15.02.2024 № 120 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE41798>. (дата звернення: 25.03.2025).

3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід: Метод, посібник. К., 2002.
4. Курок В., Луценко Г., Зінченко В. ЗАСТОСУВАННЯ KEYС-МЕТОДУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ. (2024). *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 3(56), 10-17. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-10-17>. (дата звернення: 12.04.2025).
5. Левко М. РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ. (2020). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 178-186. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-58-178-186> (дата звернення: 28.03.2025).
6. Лазоренко О. Досвід використання рольових ігор у навчанні військово-спеціальних дисциплін майбутніх бакалаврів безпеки Державного кордону. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : педагогічні науки. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2020. № 4(23). ч. 2, С. 239–250.
7. Балагур Л. О. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2015. 227 с.
8. Олександр ТОРІЧНИЙ ПІДГОТОВКА ДО ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : педагогічні науки / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. № 3(30). С.501-521.